

Vida BAGDONAVIČIENĖ

Lietuvos ir migrantų ryšiai neturi nutrūkti

Su stojimu į Europos Sąjungą atsiradusios naujos darbo, karjeros ir mokslo galimybės paskatino dalį tautiečių išvykti į užsienį. Pagal oficialią statistiką išvykusieji skaičiuojami dešimtimis, pagal neoficialią – šimtais tūkstančių žmonių. Visuomenė nėra tvirtai apsisprendusi, kaip vertinti emigraciją: nuomonių barometras svyruoja nuo prarastosios kartos iki protų sugrįžimo perspektyvos. Valstybės interesas emigracijos klausimu siejamas su pastangomis išsaugoti tautinį identitetą už šalies ribų. Vienas iš pagrindinių pagalbininkų – užsienio lietuvių susivienijimai, susikūrę 35 valstybėse.

Emigracija – dėsningumas

Valstybinę politiką santykiuose su išeivija formuoja ir įgyvendina Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas (TMID) prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Ši institucija analizuoja išeivijos raidą ir pokyčius, atsižvelgdama į poreikius rengia ir įgyvendina Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą Užsienio

lietuvių bendruomenių rėmimo programą (toliau vadinama Programa). TMID taip pat skiria valstybės biudžeto lėšas užsienio lietuvių organizacijų projektams remti ir kontroliuoja, kaip jos naudojamos.

Programos tikslas – per įvairiapusę lietuvišką veiklą palaikyti ir stiprinti ryšius su užsienyje gyvenančiais tautiečiais. Kaip vienas pagrindinių prioritetų įvardijamas lituanistinis švietimas, skatinama bendra Lietuvos ir užsienio lietuvių bendruomenių ir organizacijų kultūrinė bei socialinė veikla. Programoje taip pat numatyta nuolat informuoti išeiviją apie svarbiausius šalies įvykius ir skatinama užsienio lietuvių bendruomenės aktyviai kurti teigiamą Lietuvos įvaizdį užsienyje.

Atsižvelgdamas į naujausias emigracijos tendencijas ir jų poveikį Lietuvai, TMID inicijavo, kad lygiagrečiai su Programa būtų sukurta ilgalaikė valstybės strategija išeivijos atžvilgiu. Šis dokumentas rengiamas bendradarbiaujant su įvairiomis valstybinėmis institucijomis ir kitais partneriais. Juo bus vadovaujama formuojant ilgalaikę valstybės išeivijos politiką

įvairiais aspektais – Strategija turėtų suvienyti visus su išeivija susijusius teisinius, socialinius, švietimo bei kitus klausimus.

Šis dokumentas svarbus ir tuo, kad jis atspindės naujas aktualijas, su kuriomis susidūrė Lietuvos valstybė, įstojusi į Europos Sąjungą. Daugiau nei penkiasdešimt metų mūsų šalis buvo izoliuota nuo Vakarų, tad absoliučia dauguma atvejų emigracija galėjo būti tik į SSRS respublikas. Atkūrus Nepriklausomybę situacija iš esmės kito – žmonės pradėjo vykti į Vakarų valstybes. Tendencija sustiprėjo Lietuvai tapus ES nare.

Statistikos departamento duomenimis nuo 1990 m. emigravo per 334 tūkst. šalies gyventojų, arba vidutiniškai po 21 tūkst. per metus. Emigruojančių piliečių kategorijai priskiriami išvykstantys iš šalies ir ketinantys apsigyventi svetur nuolat arba ilgesniam negu 6 mėnesių laikotarpiui. Tačiau yra ir antras, neįtrauktas į apskaitą srautas piliečių, išvykstančių į kitas šalis trumpalaikiams uždarbiams. Šis srautas, ne toks intensyvus rudenį–žiema ir didėjantis pavasarį–vasarą, įvairiais skaičiavimais, gali sudaryti dar apie 200 tūkst. Taip pat esama ir potencialių emigrantų, t. y. artimiausiu metu besiruošiančių išvykti. Oficialių apklausų duomenimis, jie sudaro dar apie 300 tūkst.¹

1990–1993 m. didžiausi emigraciniai srautai buvo į Rusiją, Baltarusiją, Ukrainą ir kitas buvusias Sovietų Sąjungos respublikas, o nuo 1994 m. – į Vakarų.

Keičiantis sąlygoms šalia susiformavusių išeivijos grupių kaip autochtonai, arba etninių žemių lietuviai (tautiečiai, gyvenantys Baltarusijoje, Lenkijoje, Latvijoje, Kaliningrado srityje), postsovietinės erdvės, arba vadinamųjų „Rytų kraštų“ lietuvių, tradicinės išeivijos (Australijos, Šiaurės ir Pietų Amerikos lietuvių susivienijimai) atsirado „naujosios bangos“, arba ekonominiai, migrantai.

Pavyzdžiui, pagal oficialią statistiką, 2005 m. iš Lietuvos emigravo 15,6 tūkst. žmonių. Daugiausia – į Jungtinę Karalystę (4,2 tūkst.), Airiją (2,1 tūkst.), JAV (2,0 tūkst.), Vokietiją (1,5 tūkst.), Rusijos Federaciją (1,1 tūkst.), Ispaniją (0,8 tūkst.).

2005 m. iš Lietuvos emigravo 8 tūkst. moterų ir 7,6 tūkst. vyrų. Emigrantų penktadalį sudarė 25–29 metų amžiaus gyventojai, 20–24 metų amžiaus – 16,3 procento, 30–34 metų amžiaus – 12,9 procento ir 35–39 metų – 8,8 procento, o 60 metų ir vyresnio amžiaus gyventojai – tik 2,9 procento.

Dabartinės emigracijos tendencijos nėra išskirtinis Lietuvos bruožas, tai būdinga daugumai naujų ES narių, įskaitant Lenkiją, Latviją, Estiją.

Tarptautinė migracija Baltijos šalyse 1990–2004 metais ²	Lietuva	Latvija	Estija
Emigravo, tūkst.	318,4	275,5	124,1
Palyginti su gyventojų skaičiumi 2004 m., proc.	9,3	11,9	9,2
Imigravo, tūkst.	72,3	81,3	35,7
Palyginti su gyventojų skaičiumi 2004 m., proc.	2,1	3,5	2,6

Pasak Airijos darbo biržos atstovų, dabartinė mūsų valstybės padėtis (ir emigracijos klausimai) primena jų situaciją prieš maždaug penkiolika metų. Tačiau Airija ėmėsi atitinkamų veiksmų keldama šalies gerovę ir sprendama darbo klausimus; dabar ji yra viena patraukliausių emigrantams (ir iš Lietuvos) šalių.

TMID glaudžiai bendradarbiauja su Airijos, kaip ir su Ispanijos, Italijos, Latvijos, Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos, Airijos, Didžiosios Britanijos bei kitų valstybių institucijomis. Tai leidžia ne tik perimti darbo patirtį ar išvelgti besikartojančias emigracijos tendencijas, bet ir efektyviau padėti gyvenamųjų kraštų užsienio lietuvių bendruomenėms.

Formuodamas dabartinę emigracijos politiką, TMID atsižvelgia į kitų šalių patirtį ir į tris pagrindinius aspektus: *informacinę paramą ketinantiems išvykti* (kad tvirtai apsisprendę išvykti lietuviai užsienyje žinotų savo teises ir dirbtų kaip lygiaverčiai darbuotojai), *bendradarbiavimą su užsienio lietuvių organizacijomis* (išlaikant nuolatinį įvairių kartų emigrantų ryšį su Tėvyne) ir *pagalba norintiems sugrįžti*. Vienas labiausiai pastarajai kategorijai rūpimų klausimų – informacija apie valstybės politiką, įstatyminės bazės pokyčius, kuriais atsižvelgiama į ketinančių grįžti į Lietuvą tautiečių poreikius. Kaip pavyzdį galima būtų paminėti svarstymus dėl dvigubo pajamų apmokestinimo panaikinimo ir įstatymo pataisas, kurios sukėlė didelį užsienyje gyvenančių tautiečių susidomėjimą ir diskusijas. Informacinė pagalba norintiems sugrįžti taps vienu pagrindinių TMID artimiausios ateities prioritetų.

Lietuvos ir bendruomenių ryšiai

Glaudžiai bendradarbiaudamas su didele veiklos patirtį turinčiomis išeivijos bendruomenėmis, TMID kartu su pagrindiniu partneriu – Pasaulio lietuvių bendruomene (PLB) itin

daug dėmesio skiria įsisteigusioms arba atsikūrusioms užsienio lietuvių organizacijoms, kurių pagrindą sudaro naujosios bangos emigrantai.

Lietuva, kaip ir 37 kitos valstybės, yra pasirašiusi ir ratifikavusi Europos Tarybos Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją, kuria valstybės yra įsipareigojusios užtikrinti numatytas jose gyvenančių tautinių mažumų teises.

Vykdydamas įsipareigojimus tautinių mažumų organizacijoms Lietuvoje, TMID savo ruožtu skatina užsienio lietuvių, kurie savo gyvenamuosiuose kraštuose yra tautinė mažuma, susivienijimus naudotis Konvencijos teikiamomis galimybėmis.

TMID kasmet finansuoja projektus, skirtus užsienio lietuvių organizacijų veiklai remti. Projektai atrenkami viešo konkurso būdu, juos kasmet svarsto Departamento generalinio direktoriaus įsakymu patvirtinama Koordinacinė taryba. Ją sudaro valstybinių institucijų ir nevyriausybinų organizacijų atstovai. Praėjusiais metais gautos ir svarstytos 186 užsienio lietuvių organizacijų paraiškos ir prašymai. Projektams finansuoti skirta per 750 tūkst. litų, iš kurių – 169 tūkst. litų Lenkijoje, 121,6 tūkst. litų Pietų Amerikoje, 66,3 tūkst. litų Baltarusijoje, 59,8 tūkst. JAV veikiančioms lietuvių bendruomenėms. Vokietijos lietuvių bendruomenei skirta 37,7 tūkst. litų, Kaliningrado srities (Rusijos Federacija) organizacijoms – 35,9 tūkst. litų.

Prioritetai buvo teikiami švietimui (lituanistinėms mokykloms, lietuvių kalbos ir etnokultūros fakultatyvams, bendrojo lavinimo mokykloms, moksleivių ekskursijoms į Lietuvą ir kt.), kultūrai (kultūros dienoms, seminarų, konferencijų, parodų, koncertų organizavimui ir kt.), leidybai ir informacijai (bendruomenių leidžiamiems laikraščiams, žurnalams, knygoms, lietuviškoms radijo ir televizijos laidoms).

2006 metų konkursui buvo pateikta beveik 200 paraiškų ir prašymų.

Formuodamas valstybės politiką išeivijos klausimais, TMID pasiūlė įsteigti Diasporos atašė pareigybę. Praktika parodė, kad Lietuvos ambasados užsienyje dėl darbo krūvio ne visada gali skirti pakankamai dėmesio užsienio lietuvių bendruomenėms ir organizacijoms, tuo tarpu šių dviejų Lietuvos atstovų sąveika būtina teigiamam šalies įvaizdžiui formuoti ir lietuviškai veiklai plėtoti. Paskirtas žmogus ryšiams su diaspora galėtų išspręsti šį klausimą. Numatoma, kad pirmiausiai pareigybė bus įsteigta Didžiosios Britanijos ir Airijos atstovybėse. Šiuo metu derinami pareigybės dokumentai.

Siekdamas, kad Lietuvos valstybinės institucijos paramą visuomeninėms užsienio lietuvių organizacijoms teiktų koordinuotai, Departamentas kartu su partneriais rengia tarpinstitucinę bendradarbiavimo su užsienio lietuvių bendruomenėmis programą.

TMID taip pat įsteigs du naujus apdovanojimus išeivijai nusipelnusiems žmonėms. Vyčio apdovanojimas už paramą lietuvių puoselėjimui bus skiriamas Lietuvos ir užsienio verslininkams. Liudviko Rėzos apdovanojimas bus skiriamas nusipelnusiems Lietuvos ir užsienio valstybių piliečiams pagerbti bei pažymėti jų ypatingus nuopelnus puoselėjant, skatinant, plėtojant ir remiant lituanistinį švietimą.

Informacinė sklaida

Informacija užsienio lietuvių bendruomenėms ir organizacijoms yra vienas pagrindinių TMID darbo barų. Departamentas ne tik informuoja išeiviją apie įvykius Lietuvoje, bet ir organizuoja seminarus, leidžia arba remia informacinius leidinius įvairiais klausimais.

Pavyzdžiui, praėjusiais metais bendra iniciatyva su Jungtinės karalystės ambasada bei Norvegijos bendruomenėmis buvo išleisti bukletai apie darbuotojų teises minėtose šalyse.

2006 m. TMID parengs Departamento remtą užsienio lietuvių bendruomenių pro-

jektų apžvalgą, Lietuviškų organizacijų pasaulyje registravimo dokumentų, kartu su Išeivijos institutu išleis 1920–1940 metų Lietuvos valstybės emigracijos politikos dokumentų sąvadą ir emigracijos tyrinėjimų mokslinį žurnalą „Oikos“.

Tradiciniai tapo mūsų seminarai užsienio lietuvių žiniasklaidos atstovams ir lituanistinių mokyklų įkūrėjams bei mokytojams. Šiomet bus surengti ir seminarai lietuviško bendrojo lavinimo mokyklų vadovams bei bendruomenių sporto organizatoriams.

Per užsienio lietuvių žiniasklaidos seminarus dalyviai tobulina žurnalistinio darbo įgūdžius, lietuvių kalbos žinias, yra supažindinami su žiniasklaidos tendencijomis Lietuvoje. Daug dėmesio skiriama mūsų valstybės įvaizdžio klausimams, kadangi išeivijos žurnalistai yra vienas svarbiausių komunikacijos šaltinių, kuriais naudojasi ir užsienyje gyvenantys tautiečiai, Lietuvos ir gyvenamųjų kraštų žiniasklaida.

Šiuo metu užsienio šalyse leidžiama per 30 lietuviškų periodinių leidinių (kai kurie iš jų turi elektronines versijas), veikia per 20 radijo stočių ar programų. Ateityje didelę informacinę reikšmę įgis planuojama lietuviško kanalo transliacija per palydovą. TMID palaiiko iniciatyvą iš valstybės biudžeto finansuoti projektą, kuris numato transliuoti Lietuvos televizijų laidas Europoje ir JAV.

2005 m. šalyje vidutiniškai 1000–čiai gyventojų teko 4,6 emigranto. Daugiausiai emigravo skaičiuojant 1000–čiai gyventojų iš Visagino (16,3), Palangos miesto (10,5), Akmenės rajono (8,5), Klaipėdos miesto (8,4) savivaldybių, o mažiausiai – iš Rietavo (0,6), Molėtų rajono (1,0), Kalvarijos (1,3), Širvintų rajono (1,5) savivaldybių.

Užsienio lietuvių bendruomenių duomenimis, vienas pagrindinių informacijos šaltinių tautiečiams, išvykusiems gyventi svetur, yra ryšiai su gimtine. Atsižvelgdamas į šį faktą, TMID bendradarbiauja su Lietuvos savivaldybių asociacija, teikia informaciją apie

savo veiklą, aktualią į užsienį išvykusiems tautiečiams, asociacijos periodiniam leidiniui „Savivaldybių žinios“.

Išskirtinis dėmesys švietimui

25 valstybėse veikia 150 lituanistinio ugdymo įstaigų (daugiausia Kaliningrado srityje ir JAV), kuriose mokosi 5675 moksleiviai. Daugumą bendrojo lavinimo mokyklų Lietuva visiškai arba iš dalies išlaiko, kitoms skiriama parama. Bendradarbiaujant su LR Švietimo ir mokslo ministerija buvo parengtos mokymo programos lituanistinių mokyklų dėstytojams, lietuvių bendruomenių vadovams, lituanistinių mokyklų moksleiviams ir jų tėvams.

Užsienio lietuvių bendruomenėms, besirūpinančioms lituanistinių mokyklų darbu, Departamentas skyrė lėšų seminarams, konferencijoms, kurias bendruomenės rengė gyvenamuosiuose kraštuose, įtraukdamos dalyvius iš kitų valstybių.

TMID seminarus lituanistinių mokyklų mokytojams Lietuvoje rengia nuo 1997 m. Kaip ir žiniasklaidininkų atveju, minėtų renginių idėja yra ta, kad jų dalyviai, grįžę į gyvenamuosius kraštus, toliau perduotų įgytas žinias, rengtų diskusijas ir kt.

Praėjusiais metais šią idėją su TMID parama įgyvendino Švedijos lietuvių bendruomenė, surengusi seminarą „Draugystės tiltas“, kuriame dalyvavo Švedijos, Danijos, Norvegijos, Airijos, Didžiosios Britanijos, Olandijos, Vokietijos lietuvių susivienijimų atstovai. Projektas buvo skirtas keturioms skirtingoms socialinėms grupėms (lituanistinių mokyklų mokytojai, vaikai, tėvai ir bendruomenių valdybų nariai), jo metu buvo aptarti aktualūs lituanistinio švietimo klausimai.

Vienas pagrindinių bendruomenių prašymų – kad Lietuva galėtų skirti materialinę paramą lituanistinių mokyklų mokytojams. Šis klausimas iš dalies buvo išspręstas 2006 m. vasario 13 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybei patvirtinus nutarimą Nr. 140 „Dėl vals-

tybės paramos skyrimo lietuvių kilmės užsieniečiams, atvykstantiems studijuoti Lietuvos aukštosiose mokyklose, ir Lietuvos mokytojams, dėstytojams bei kultūros ir meno darbuotojams, vykstantiems į užsienio valstybes dirbti lietuvių švietimo, kultūros įstaigose, aukštųjų mokyklų lituanistikos ar baltistikos centruose ir lietuvių bendruomenėse tvarkos“. TMID, surengęs konkursus, su nutarime minimais asmenimis nuo 2006 m. birželio 1 d. galės sudaryti išvykimo sutartis.

Atsižvelgdamas į bendruomenių poreikius, 2006 m. TMID planuoja išleisti metodinę medžiagą renginių organizacijoms, šokių pamokų CD ir vaizdo juostą, skirtą ansamblių vadovams, lietuvių autorių vaikų dainelių knygą ir CD su pamokomis, surengti nuotraukų konkursą „Lietuviai pasaulyje“.

Departamentas per Užsienio lietuvių rėmimo centrą (ULRC) taip pat padeda jauniui, atvykstančiam studijuoti Lietuvos aukštosiose mokyklose, užsienio lietuvių vaikams rengia bei remia vasaros poilsio stovyklas.

Išvados

Užsienyje gyvenančių lietuvių poreikiai skiriasi pagal gyvenamuosius kraštus, pagal kartas ir tikslus. Šiuo metu daugiausiai politikų, visuomenės ir žiniasklaidos dėmesio sulaukia „naujosios bangos“, arba ekonominiai, emigrantai. Tai natūralu, nes valstybei rūpi jos ateitis, tiesa, dabartinę migraciją galima pavadinti politiškai ir ekonomiškai besivystančios jaunos valstybės dėsniumu. Tokių pat procesų išgyveno ir lietuvių pamėgta Airija, ir kitos šalys. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas aukščiau minėtomis priemonėmis ir sprendimais stengiasi atsižvelgti į visų užsienyje veikiančių lietuvių segmentus – nuo ketinančių išvykti iki ketinančių sugrįžti.

Išeivijos klausimais TMID bendradarbiauja su Lietuvos ir užsienio valstybinėmis institucijomis ir nevyriausybiniėmis organizacijomis, tačiau pagrindinis partneris – Pa-

saulio ir kraštų bendruomenės. Būtent jos telkia užsienyje gyvenančius tautiečius, kurie nori gyvenamajame krašte neprarasti tautinio identiteto. Šie žmonės formuoja ne tik Lietuvos įvaizdį, bet ir lietuvių pilietinę visuomenę, nesvarbu, kad ir kur jie gyventų. Kaip vienas neeilinių patriotizmo ir pilietiškumo pavyzdžių galėtų būti Pietų Amerikos lietuviai, kurie lietuviškąsias tradicijas perdavė ketvirtajai ar penktajai kartoms.

TMID rūpinasi, kad sąmoningi lietuviai jaustųsi reikalingi Tėvynei, nesvarbu, kada jie išvyko ir dėl kokių priežasčių. Kalbant apie naujausią emigracijos bangą suprantama, kad žmonės išvyko ne dėl patriotizmo stokos, o ieškodami geresnių darbo sąlygų, karjeros galimybių ir kitų su gerove susijusių priežasčių. Manome, kad išsaugotas ryšys su Tėvyne ir ekonominis šalies progresas paskatins juos po tam tikro laiko sugrįžti ir Lietuvoje pritaikyti užsienyje įgytas žinias.

Nuorodos

- 1 Kęstutis Jaskelvičius. *Emigracija: Nojaus laive, sako, būta ir lietuvių* // „Laikas“, 2006 m. sausio 18 d.
- 2 Statistikos departamento duomenys.

BAGDONAVIČIENĖ Vida

THE TIES BETWEEN LITHUANIA AND HER MIGRANTS SHOULD NOT DISSOLVE

Nowadays it is the so-called “New Wave”, or economic, emigrants that receive the most attention from politicians, society, and media. The needs of Lithuanians living abroad vary in accordance with country of residence, their own age, and their goals. The Department of National Minorities and Emigration works in cooperation with the government institutions of Lithuania and other states as well as with non-governmental organizations, but its principal partners are the World

Lithuanian Community and the individual Lithuanian Communities of each country in which Lithuanians reside. It is precisely these organizations that join together the Lithuanians who do not wish to lose their national (ethnic) identity in their country of emigration. Their members contribute not only to forming the public image of Lithuania, but also to fostering Lithuanian civil society, no matter where they live.